

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ І ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ПЕРЕХІДНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Т. В. Шопенська
Л. С. Доля

Бюджетний дефіцит характеризується перевищенням видатків державного бюджету над його постійними доходами, якими є податкові й обов'язкові платежі. Бюджетний дефіцит не означає незбалансованості бюджету, оскільки при його складанні і затвердженні встановлюються відповідні джерела фінансування. Таким чином, постає проблема у визначенні бюджетного дефіциту і джерелах його покриття, адже відсутність чіткої політики стосовно цих понять характеризує стан бюджету, який умовно можна назвати бюджетною дірою: в бюджет включається сума видатків, що не мають відповідного забезпечення, а таке явище загалом неприпустиме.

Реальністю сьогодення є те, що більшість як розвинутих країн, так і країн з перехідною економікою зводять бюджет з дефіцитом. Зазначений факт зумовлює необхідність дослідження такого складного і водночас поширеного явища, як бюджетний дефіцит та виявлення його граничного розміру й джерел фінансування, при цьому треба зосередити увагу на його впливі на економіку в короткостроковому і довгостроковому періоді.

Питаннями оптимізації бюджетного дефіциту займаються багато як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, зокрема В. Танзі, М. Блейер, М. Тейєро, Л. Гладченко, І. Дьяконова та ін.

В Україні у минулому десятиріччі бюджетний дефіцит був віддзеркаленням дестабілізації економіки на макро- та мікрорівні: так, у 1990 р. ще спостерігався профіцит бюджету 0,8% до ВВП, але вже наступного року утворився дефіцит на рівні 7,0%. Протягом 1992 р. його рівень збільшився до 13,7% до ВВП. Дещо зменшившись у наступні роки (1993 р. – 5,1%, 1994 р. – 8,9%, 1995 р. – 6,6%, 1996 р. – 4,9%, 1997 р. – 6,6%), дефіцит все-таки мав досить значні значення, які перевищували 6-відсотковий рівень. У 1998 р. вдалося зменшити його до 2,2 % й утримати у 1999 р. на рівні 1,53% до ВВП. Тільки у 2000 р., вперше після 1990 р., зведений бюджет України було збалансовано з профіцитом 0,57% до ВВП, що в коштах становило 969,4 млн. грн. На сучасному етапі розвитку української економіки

сталої рівноваги бюджету також не досягнуто: 2001 р. дефіцит спостерігався на рівні 0,46% до ВВП, у 2002 р. – на рівні 0,7%, правда у 2003р. бюджет було збалансовано з профіцитом 0,2% до ВВП, та 2004 р. знову утворився дефіцит на рівні 3,2%, а 2005 р. він склав 1,8% до ВВП. Таким чином порушення фінансової рівноваги бюджету протягом розвитку української економіки відображає її кризу. Існує загроза, що в перспективі бюджетний дефіцит, трансформувалась у довгостроковий, негативно вплине на темпи розвитку економіки.

В Україні бюджетний дефіцит можна класифікувати тільки як негативне явище, адже за формою прояву в деякі бюджетні роки він був відкрито-прихований, за причиною виникнення – вимушений (за умов існуючих пропорцій ВВП і низького рівня індивідуальних доходів населення зменшити видатки на соціальну сферу та інші цілі просто нереально, аналогічно немає можливості підвищити рівень оподаткування-він і так надто високий), а за спрямуванням коштів дефіцитне фінансування – це просто проїдання коштів, а не розвиток економіки.

Шляхами удосконалення процесу формування бюджетів та їх дефіциту в перехідні економіці України є:

- більш ґрунтовне прогнозування видаткової і дохідної частини бюджетів усіх рівнів;
- дослідження видатків та причин перевитрат і віднесення невинуватених витрат до резервів економії коштів, тобто до резервів поповнення доходів;
- запровадження жорсткого контролю за раціональним та ефективним використанням коштів усіх рівнів;
- реформування діючої податкової системи та запровадження виваженої податкової політики, яка б стимулювала, а не пригнічувала розвиток виробництва, та сприяла детінізації економіки;
- зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування і забезпечення його фінансової незалежності за рахунок встановлення стабільних нормативів відрахувань від загальнодержавних податків залежно від економічного розвитку регіонів.

Таким чином кінцевою метою удосконалення існуючих методів погашення бюджетного дефіциту (запозичень, скорочення видатків, податкового, інвестиційного) повинно бути стабілізація і розвиток економіки України.